

Využití historického výzkumu při studiu sociální práce (časopis Sociální práce)

Socialniprace.cz, 14. 2. 2019

Stoleté výročí slavila sociální práce v loňském roce a my jsme se věnovali nejen významným osobnostem našeho oboru, ale také jsme se zamýšleli o tom, co nám vlastně všechno historie může nabídnout. Zajímalo nás, jakou roli hraje historický výzkum právě při studiu sociální práce. Zeptali naši jediné expertky na toto téma v České republice doc. Mgr. Marie Špiláčkové, Ph.D. z Ostravské univerzity.

Historický výzkum a vůbec historické pozadí sociální práce je ve vaší pozornosti již dlouho. Kdy jste začala považovat historické souvislosti za zásadní informační základnu pro studium oboru?

První setkání s historií sociální práce proběhlo během magisterského studia. Na přednáškách k teoriím a metodám sociální práce nás prof. Chytil seznamoval s historickým kontextem nejen v našem státě, ale i ve světě. Se studijní literaturou k historii to bylo horší. Mimo dobové publikace od Marie Krakešové, Věry Novotné a Věry Schimmerlingové jsme od soudobých autorů měli k dispozici v podstatě jediný text o domácí tradici sociální práce od paní doktorky Pavly Kodymové. Pro mě zásadní vliv mělo až vypracování tématu diplomové práce, kdy jsem se dostala k práci v archivu naplno. Poté jsem si začínala uvědomovat, kolik materiálů leží v archivu ladem a nikde se o tom nepíše.

Tomuto směru se mnoho odborníků nevěnuje, jaké pro Vás byly největší bariéry při seznamování se s historií sociální práce?

Základním problémem byla absence metodologie historického výzkumu v sociální práci v českém prostředí. Proto než jsem diplomovou práci začala vypracovávat, musela jsem nejdříve navrhnout design výzkumu. Hodně mi pomohla paní docentka Dagmar Kováčiková z Banské Bystrice, se kterou jsem mohla tohle téma také osobně konzultovat. A k rozvíjení metodologie historického výzkumu se vracím stále, pořád je co upřesňovat, upravovat či aktualizovat.

Co je pro Vás na studiu historie a historickém výzkumu nejvíce atraktivní a proč?

Prvním krokem k rozkrývání historie je heuristika, a právě vědomí objevení něčeho nepopsaného je asi to nejatraktivnější. Než se ale dostaneme k atraktivitě, je důležité si říci, proč výzkum vůbec realizovat, co nám může přinést. Pro současnou praxi sociální práce poskytuje jasné příklady či inspirace, ale také strategii evaluace. Výsledky historického výzkumu zvyšují prestiž sociální práce, respekt k sociálním pracovníkům, posilují profesní identitu sociálních pracovníků, nabízí porozumění sociální práci jako profesi, formují kolektivní vědomí sociálních pracovníků a tvoří profesionální tradici sociální práce. Také nám slouží jako argumenty, kterými vyvracíme dosud citované mýty o neexistenci sociální práce nebo její stagnaci.

„Historie je zásobárnou příkladů.“

Proč si myslíte, že je historický výzkum potřebný pro praxi sociálního pracovníka? K čemu je důležitý?

To je otázka, se kterou se často setkávám při výuce nebo v rámci konferencí. Znáť historii neznamena jen mít prostý přehled toho, co se událo. Historie je zásobárnou příkladů, můžeme zjistit, co se povedlo nebo naopak co se nepovedlo, a hlavně proč. Je zbytečné opakovat chyby, které už byly popsány. Často jsou zmiňovány výroky typu „dějiny jsou učitelkou života“, nebo že „dějiny se pořád opakují“. Soudobá společnost se vyvíjí a minulosti se vzdaluje, proto chápu názory, že je těžké si představit, že se máme ze vzdalující se minulosti učit. Každá poučení však mají různou míru uplatnitelnosti v současnosti a je jen na nás, co si z toho vybereme.

Lze najít ve skupině sociálních pracovníků nějakou „specializaci“, pro kterou je historický výzkum více důležitý?

Ne, nemyslím si, že je to pro nějakou skupinu více či méně důležité. Touha po poznání historie by měla být vlastní každému, kdo tuto profesi v praxi vykonává. Jde spíše o využití, aplikaci zjištěných poznatků. V akademickém prostředí se snažíme, aby se spektrum historických poznatků stále rozšiřovalo.

Mají sociální pracovníci čas na přemýšlení a uvažování v historických kontextech?

Netroufám si říci, na co mají čas. Určitě je každodenní kontakt s klienty zaměstnává maximální mírou. Ale minimálně v době studia nebo v rámci dalšího vzdělávání by se měli s historií oboru seznámit. Taky je otázkou, kolik materiálů založených na kvalifikovaném poznání historie oboru je v současné době k dispozici. Paletu možností stále rozšiřujeme, ale i tak mohu konstatovat, že máme dějiny popsány jen útržkovitě.

A teď trochu jiným směrem. V jaké fázi studia je podle Vás nejvhodnější zařazovat historické souvislosti do výuky? Již v nižších ročnících vysokoškolského studia, nebo až později?

Rozhodně je nutné je zařazovat již od počátku studia. Vzbuzovat ve studentech zájem a zvědavost, nabízet jim podložené výsledky výzkumu, která vyplňují bílá místa. Na fakultě se s historií studenti setkávají již v prvním ročníku bakalářského stupně a postupně je provází celým studiem. V navazujícím magisterském stupni jsou zasvěceni do metodologie samotného výzkumu se všemi náležitostmi. K podpoře motivace studentů také slouží možnost vypracovat kvalifikační práci s historickým tématem. První seznámení s realizací mini historické sondy mají studenti v navazujícím magisterském programu, ve kterém v rámci jednoho povinného předmětu vypracovávají samostatný úkol s cílem popsat nejstarší sociální činnost, událost, instituci či osobnost aktivní v sociální péči či v sociální práci.

„Minulost je nedílnou součástí naší existence.“

Mají tyto znalosti dále nějaký odraz v budování profesní identity studenta jako sociálního pracovníka?

Samozřejmě, znalost historie přispívá k posílení profesní identity, zvyšuje prestiž oboru. Minulost je nedílnou součástí naší existence. Historický výzkum nám pomáhá oživit minulé události, přiblížit aktivity významných osobností a utváří pozitivní obraz profese.

Jaký má obecně historický výzkum přínos pro studenty?

Je to explicitně daný postup, jak získat vědecky podložené poznatky a přispět tak ke kvalifikovanému poznání historie. Bez použití jasně dané metodologie bychom se dostali leda k vyprávění typu „Bylo nebylo...“.

Domníváte se, že každý sociální pracovník by měl mít představu o historickém vývoji sociální práce na našem území a ve světě?

Bezesporu. A nejen představu. Znalost historie daná rozsahem dostupných poznatků je povinnou výbavou každého absolventa sociální práce uloženou minimálním standardem vzdělávání v sociální práci.

V jaké formě zařazujete historická východiska jako taková do výuky? V rámci výuky jiných předmětů, nebo historie vzbuzuje u studentů zájem jako samostatné téma?

Je potřeba si uvědomit, že studentům poskytujeme výsledky výzkumů, které jsou však interpretacemi výzkumníka. Na to nesmíme nikdy zapomínat. Do své výuky pravidelně zařazuji podle povahy předmětu jednak výsledky svého bádání, ale také úryvky z dobových časopisů, nejčastěji z časopisu Sociální pracovnice, vycházejícího v letech 1932–1947, nebo ze Sociální revue z let 1919–1950, které slouží jako ilustrace či naopak kontrasty k současné čili sekundární literatuře. Mimo to využívám i jiné publikace historického charakteru z oblasti sociální práce.

Historický výzkum má svá specifika, věnujete se při výuce výzkumných metod se studenty jeho aplikaci?

Je nutností studentům nejen o historii povídat, ale také je seznámit s nástrojem, jak mohou poznatky sami získat. Jak jsem již popisovala, studenti mohou realizovat bádání v historii sociální práce v rámci své kvalifikační práce nebo díky korespondenčnímu úkolu. Metodologii nechávám až do navazujícího studia, nicméně zájemce do ní mohu zasvětit kdykoliv.

„Pro studium historie je nutné mít určité předpoklady.“

Mnoho závěrečných prací s historickým výzkumem nepracuje, proč mají studenti raději přítomnost než minulost?

Máte pravdu, že mnoho studentů s historickým tématem nepracuje, nicméně na naší fakultě se každoročně několik takových kvalifikačních prací najde. Taky nesmíme zapomenout, že student může historický výzkum uplatnit v případě, že má na téma vedoucího, který má chuť práci vést. A dokud nebude více historiků v sociální práci, ani prací nebude přibývat.

Ptáte se na volbu přítomnosti před minulostí. Přítomnost je pro studenty uchopitelnější, něco už o tom vědí, dokážou si to představit. Historický výzkum je pro ně sázkou. Co najdu, zjistím vůbec něco? Někdy se mi stává, že si student vybere historické téma, ale po

první návštěvě archivu téma opouští. Zdůvodňuje to nevědomostí, že je to tak náročné. Ano, pro studium historie je nutné mít určité předpoklady. Zejména je trpělivost, systematická práce a zdravou dávku zvědavosti.

A když už se student rozhodne, že se bude věnovat historickému tématu, jaká jsou oblíbená témata závěrečných prací? Lidé? Počátky metod užívaných v sociální práci? Právní aspekty?

Sociální práce má v tomto velkou výhodu, protože existuje tak málo kvalifikovaně podložených textů s historickým obsahem, že v podstatě většina témat je pro studenty nová a zajímavá. Nezaznamenala jsem preferenci konkrétního tématu. Někdo se vrhá do mapování života významné osobnosti, někdo preferuje období první republiky či jiné, někdo zase skládá puzzle historie péče o děti, mládež a rodinu. Každý si může najít téma blízké jeho povaze, zájmu či motivaci.

A na závěr: Plánujete vydat nějakou metodologickou příručku, učebnici pro výuku historického výzkumu v sociální práci?

Historií se zabývám více jak 15 let. To by bylo pozdě v tuto chvíli plánovat vydání publikace s metodologií historického výzkumu. Asi nejzásadnějším textem k tomuto tématu byla kapitola o historickém výzkumu v sociální práci v metodologické publikaci s názvem Výzkumné metody v sociální práci, kterou vydala Ostravská univerzita v rámci projektu _____ v _____ roce _____ 2014, <http://projekty.osu.cz/vedtym/dok/publikace/vyzkumne-metody-v-soc-praci.pdf>.

Nicméně v každém svém textu vždy uvádím konkrétní postup, jak jsem ke svým výsledkům dospěla. Tak by to měl činit každý badatel. V roce 2019 plánuji aktualizaci, nebo můžeme říci rozšíření textu k metodologii výzkumu.

Zdroj: <http://socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=3&clanek=1111>